

Havørnens succesfulde tilbagekomst

Fremgangen for Nordeuropas største fugl havørnen (*Haliaeetus albicilla*) er en succeshistorie, der viser, at aktiv beskyttelse kan redde en art fra udryddelse. For omkring 200 år siden ynglede havørnen i næsten hele Vesteuropa, men ved slutningen af det 19. århundrede var den næsten udryddet på grund af forfølgelse. I midten af det 20. århundrede blev artens overlevelse yderligere truet af miljøgifte.

Menneskeskabte trusler

Havørnens forsvinden i det 19. og begyndelsen af det 20. århundrede var udelukkende menneskets skyld. I Island betalte man præmier for skudte fugle indtil 1905 og i Norge endda indtil 1960'erne. I Island blev ørnene også slået ihjel af forgiftet lokkemad, der blev lagt ud til polarrævene, ind til det blev forbudt i 1964.

Havørnen er i toppen af fødekæden, hvilket i 1950 – 1970'erne bragte den på randen af udryddelse på grund af miljøgifte DDT og PCB. Forureningen med DDT medførte, at fuglene lagde ekstremt tyndskallede æg, og de rugende fugle kom ofte til at knuse æggene. Brugen af DDT og PCB blev i 1970'erne forbudt i landene omkring Østersøen, men ørnenes reproduktion var fortsat i en årrække belastet af forureningen. Tilsvarende problemer forekom kun i beskedent omfang i bestanden på Norges kyst mod Atlanterhavet.

Havørnene blev også forgiftede af kviksølv og bly. Selv i de seneste år har man i havørne, der lever af fisk i visse større, kunstige søer i Finland fundet kritisk høje kviksølvkoncentrationer forårsaget af, at der i søerne er høje kviksølvkoncentrationer i mange år efter, at de er blevet anlagte. Sidst i 1990'erne fandt man på Ålandsøerne havørne, der var døde af blyforgiftning. Disse tilfælde skyldtes, at et forbud mod anvendelsen af blyhagl til jagt på havfugle, der blev indført i Finland i 1996, ikke er gældende for Ålandsøerne.

...også i dag

Trusler mod havørnene i dag omfatter vindmølleparker, der bliver mere almindelige ude ved vores kyster og el-ledninger og højspændingsmaster. Havørnene bruger gerne el-master tæt ved vandet som udkigsposter, og de kan her, hvis de rører ledningerne med vingerne forårsage en kortslutning, der er dødelig. På Ålandsøerne har man løst problemet ved at tilføje en ekstra barre øverst på mastens top, hvor fuglene kan sidde sikkert. I Sverige har forsyningselskaber isoleret højspændingsmaster og transformere med plastikbetræk.

Andre alvorlige trusler mod havørnene er ændringer i arealanvendelsen, skovbrug og anlæg af nye skovveje. Især i Island og Norge bygges der sommerhuse, veje og industriarealer inde i ørnenes territorier. Det stigende rekreative brug af naturområderne forstyrrer også ørnene. Man må derfor i den fysiske landskabsplanlægning tage hensyn til redepladserne.

I Sverige og Norge omkommer adskillige ørne hvert år ved kollisioner med biler eller tog, når de er landet for at spise et trafikdræbt dyr. Disse ørne kunne reddes ved at fjerne de trafikdræbte dyr fra vejen eller banelegemet.

Selv om forstyrrelser, forfølgelse og ulovlig jagt er aftaget over årene, så finder de stadig sted nu og da. Ørneæg og unger er handelsvarer og indsamling er ikke fuldstændig ophørt. Hvert år skyder krybskytter i Sverige og Island ulovligt adskillige havørne. I de nordiske lande er det nu efter naturbevaringslovene strafbart at dræbe havørne.

Foto: Jón Baldur Hliðberg

- Forekommer i SV-Grønland, V-Island og tværs over det nordlige Eurasien til det nordøstlige Sibirien og Stillehavet
- Sjældent eller udryddet i Vesteuropa, mere almindelig i Skandinavien, Finland, Tyskland, Polen og Østeuropa
- Gamle fugle er standfugle; yngre fugle fra Norge og finsk og svensk Lapland har tendens til at trække til den norske kyst, og fra Østersøområdet til SØ-Finland, Ålandsøerne og det centrale og sydlige Sverige
- Yngler nær kysten og større indsøer
- I skovklædte områder bygges en stor rede i et kraftigt træ, i træløse områder i Norge, Island og Grønland yngler den på klippehylder eller endda på jorden.
- Lægger 1-2 og nogle år 3 æg
- Sky mens den yngler; mislykkede yngleforsøg kan skyldes kraftige storme eller menneskelig forstyrrelse
- Trofast over for såvel redestedet som magen; territorier har været benyttet i 100 – 150 år
- Lever især af fisk, fugle og små pattedyr; i Østersøområdet også i stigende omfang af skarver og unger af gråsælen
- Tager ikke får eller rener, men fouragerer på ådsler

Målrettede aktioner er nødvendige for bevarelsen

Fodring om vinteren, der blev gennemført som dele af redningsprojekter for havørnene i Finland og Sverige, var et nyt initiativ målrettet for at beskytte ørnene. I Sverige og på Ålandsøerne blev vinterfodringen begyndt i 1960'erne, hvor frivillige lagde slagtede grise ud for at sikre ørnene en føde, der var mindre belastet med giftstoffer end deres vilde føde.

Denne vinterfodring var især vigtig for unge fugles overlevelse den første vinter. Vinterfodringen finder stadig sted i Sverige, men ophørte i Finland i 2000, da koncentrationerne af miljøgifte i Østersøen var faldet til lavere niveauer. Uden for projektet finder stadig en vis fodring sted for at lette tællinger og fotografering.

Havørnereder og -territorier er nu beskyttede i alle de nordiske lande bortset fra Norge, hvor arten er almindelig. F.eks. må redepladser og redetræer beskyttes i forbindelse med skovarbejde. I Finland er alle redetræer automatisk beskyttede, og man har ydermere bygget kunstige reder i områder med mangel på egnede redetræer.

Inspireret af de finske og svenske havørneprojekter begyndte man i Danmark i 1992 også et ørneprojekt med det formål at få såvel havørnen som kongeørnen (*Aquila chrysaetos*) som danske ynglefugle. Projektet har allerede været en succes, idet der i 2007 yngede 17 par havørne og 3 par kongeørne i Danmark, og der er et mål om at nå en dansk havørnebestand på 75 par i 2040.

Havørnen er en art, der overvåges meget tæt, og der ringmærkes unger inden de flyver fra reden. Et projekt med farveringmærkning, der involverer ni nordeuropæiske lande blev begyndt i 1976. Når ørnene bliver talt fra skjul nær foderpladser kan man med teleskoper aflæse farveringene og få nyttig information om fuglenes oprindelse og alder.

En lys fremtid forude

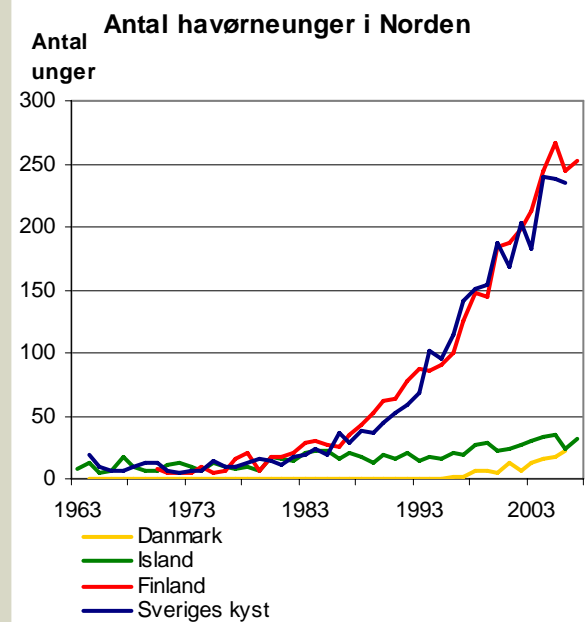
Fremtiden ser lys ud for havørnene i de nordiske lande, hvis farerne ved vindmølleparkerne og el-ledninger kan løses, hvis forfølgelsen helt kan bringes til ophør, og hvis man i planlægning og lovgivning tager hensyn til arten. Der vil i alle de nordiske lande fortsat være behov for frivillige til at hjælpe med det praktiske bevaringsarbejde. Selv om der allerede eksisterer et uofficielt samarbejde kunne etablering af en nordisk arbejdsgruppe for havørnen også være nyttig. Man kunne endda følge Danmarks eksempel og introducere en Nordisk Ørne-dag.

Tabel: Havørnens status i de nordiske lande

	Finland 2007	Sverige 2006	Norge 2007	Danmark 2007	Færøerne 2007	Grønland 2007	Island 2006
Navn	merikotka	havsörn	havørn	havørn	havørn	nattoralik	Haförn
Par	271, heraf 88 i Åland	500	3.500-4.000	17	0	150-200	63
Status (IUCN, LC)	Sårbar	Næsten truet	Ikke truet	Sårbar	Ikke bedømt	Sårbar	Moderat truet
År for fredning	Åland 1924, Finland 1926	1924	1968	1922	1954	1973	1914

Foto: Jorma Tenovuo

Flest havørne i Norge

Havørnebestanden i Grønland er stabil og i alle andre nordiske lande vokser bestandene, hvilket også kan ses af det stigende antal unger. For tiden findes der ca. 4.500 par i Norden, hvoraf ca. 3.500 yngler i Norge. På Færøerne yngler arten ikke, men den forekom tidligere og blev efterstræbt langt tilbage i 1600-årene. Norges havørnebestand er den største i Europa, og Norge har således et ansvar for hele den europæiske bestand. Unger fra Norge er blevet eksporteret til Skotland og Irland, hvor de lokale bestande var uddøde.

Kilder. Finland – Torsten Stjernberg, WWF Finlands havørnesamarbejdsgruppe, Sverige – Björn Helander, Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm, Danmark – Ehmsen, E. & L. Pedersen (2007): Årsrapport for Projekt Ørn 2007. Dansk Ornitologisk Forening, Island – Kristinn, H. Skarphedinsson, The Icelandic Institute of Natural History.

Alle referencer er at finde på fakta-arkets hjemmeside: www.blst.dk/2010/nordens_natur